

SUSANNA LEONARD

DIAN
FOSSAY

A HEGYI GORILLÁK MEGMENTŐJE

SUSANNA LEONARD

DIAN

FOSSEY

A HEGYI GORILLÁK MEGMENTŐJE

Kossuth Kiadó

A kiadás alapja:
Susanna Leonard: *Dian Fossey – Die Forscherin*
First published in 2022 by Bastei Lübbe AG

Fordította
Győri Hanna

Szerkesztette
Winter Angéla

Borítóterv
Christin Wilhelm

ISBN 978-963-636-151-8

Minden jog fenntartva

© 2022 by Bastei Lübbe AG, Köln

© Kossuth Kiadó 2023

© Hungarian translation Győri Hanna 2023

Borítóképek © Arcangel: Rekha Arcangel;

© 123RF: Iakov Kalinin, Vasya Kobelev, Dewin ID;

© Shutterstock: M.Photos, Dennis van de Water,

Karel Bartik, Stefan Neumann

Veszélyeztetett állatokat mentett.
És nagy árat fizetett érte.

*I want to live, I want to give
I've been a miner for a heart of gold
It's these expressions I never give
That keep me searching for a heart of gold [...]
I crossed the ocean for a heart of gold
And I'm getting old*

– Neil Young: *Heart of Gold*

Szereplők

Dian Fossey	ergoterapeuta, természetkutató
Digit	Dian legkedvesebb hegyi gorillája
Louis Leakey	paleoantropológus és főemlőskutató
George Fossey	Dian apja
Kitty Orice	Dian anyja
Richard Price	Dian mostohaapja
Alexie Forrester	Dian jegyese
Robert (Bob) Campbell	természetfotós és -filmes, Dian nagy szerelme
Mary White Henry	Dian louisville-i barátnője
Gaynee Henry	Mary anyja
Raymond atya	szerzetes pap
François atya	Dian franciatanára
Rosamond Carr	Dian ruandai barátnője
Alyette DeMunck	Dian ruandai barátnője
Sanvekve	Dian nyomolvasója
Alan Root	természetfilmes

Joan Root	Alan felesége, természetfotós
John Alexander	szafarivezető
Vatiri	Dian asszisztense
Manuel	Dian szakácsa
Wayne McGuire	Dian egyik utolsó diákja
Nick Coy	Dian páciense
Fred Coy	orvos, Nick apja
George Long	Dian főbérője

Prológus

Viszontlátás

Virunga-hegység, Ruanda, 1983. június

Végre visszaért, végre újra otthon volt! Zihálva, de elégedetten követte a hordárokat a meredek csapáson. Igen, ez a világ az ő otthona! Az esőerdő, az aljnövényzetben megbúvó ösvények, körülötte a vulkán krátere, a párába burkolózó hegyormok – ide tartozik!

Noha fáj a bokája és a térde, minden felfelé megtett méterrel egyre nőtt a jókedve. Mindkét öklével megragadta a botját (szuahéliül *finbo*), még erősebben tolta bele a sáros ösvénybe, mély levegőt vett az oxigéncsöből, és határozottan tartotta a lépést a csapatot vezető hordárokkal. Hogy vágyakozott New Yorkban az erdők és a hegyek után! Mennyire hiányzott ez a dohos pára, a nedves levegő, a ködfoszlányok az erdős meredélyek felett! Most, hogy visszatért, minden jó volt.

Bár tudta, hogy az erdei gorillák ritkán merészkednek vonulásuk során a völgyekbe, a tekintete a talajon

önkéntelenül is az ujjzületek lenyomatát kereste, az ökölbe szorított lábakét. A koszófa messzire nyúló ágaiban, amelyek itt-ott alagútként borultak az ösvény fölé és árnyéket vetettek rá, folyton állat barátai fészkeit kereste. Nem tehetett róla – annyira örült nekik!

A házmagasra növő orbáncfű sárgán ragyogó viráguzhatagából három kongópapagáj csapott fel rikácsolva, és eltűnt a ködben.

– Újra itt vagyok, ti vörös fejűek! – kiáltott oda zihálva. – Itt van a ti Dianetek!

A nyomkereső visszanézett rá a menet elejéről, és aggódva felvonta a szemöldökét. De amikor találkozott a pillantásuk, kisimultak a vonásai. Intett, és félénken elmosolyodott.

Az ösvény lankásabbá vált, kiszélesedett, az erdő visszahúzódott a két oldalán, egy darabon látszott az ég, amikor felnézett. Hatalmas griff keringett felettük a felhők rései alatt, egy koronás sas.

– Édes istenem, de szép! – sóhajtott fel Dian, aztán hirtelen megbotlott.

– Óvatosan, Nyirmachabelli! – A mögötte jövő hordár elkapta Dian karját, és megtartotta.

– Csak nem esek el! – háritotta el Dian lihegve, és lesöpörte a fekete kezét a karjáról. Szemrehányóan nézett a tönkre, amin majdnem keresztülbucskázott. – Ne aggódjon! – Nem mutatta, mennyire megérinti, hogy ez az idegen hordár a ruandai nevéen szólítja: Nyirmachabelli, azaz „az erdő magányos asszonya” – így keresztelték el a helyiek.

Visszanyomta az orrába az oxigénpalack dugóját, és mély levegőt vett. Kicsit kijött a gyakorlatból, ez igaz,

pedig az egyetemen került a lifteket, és mindig lépcsőzött, amikor csak tehetett. De hát jó – egy alvó vulkán nem magas ház, és Ruanda nem New York állam. Túl sokáig volt ott, Ithacában, majdnem három évet. Egy nappal sem bírta volna tovább.

Ködfoszlányok ringatóztak a csúcsok felett, hűvös szél-lökés borzolta a lombokat. Elakadt a lélegzete, vadul vert a szíve, folyt az izzadság az arcáról és a homlokáról. Talán még ritkásabb lett a levegő? Egy tisztásra értek. Megállt, mert a bozót és az esőerdei fák zöld fallá mosódtak össze a szeme előtt, a térde pedig elgyengült.

A *fimbó*jára támaszkodott, az égre hunyorított, és tátott szájjal kapott levegő után. Körülötte elhalkult a csevegés, a nevetés, és a menet éléről a nyomkereső aggódva pillantott rá.

Dian nem akart gyengének mutatkozni, intett, és felpillantott a Visoke-hegyre. A háromezer-hétszáz méteres csúcs egy kihunyt vulkán volt; négyszáz méterrel a csúcs alatt helyezkedett el az otthona, a Karisoke Kutatóállomás. A kaptató felén túl voltak, még legfeljebb két óra az út!

Már csak két óra a Karisokéig! Két óra a gorilláig – gondolta. Nagyon boldog volt, és hangosan felnevetett.

A nyomkereső azért megjegyezte, hogy szusszanásnyit pihennek. Jelzett a hordároknak, mire a férfiak kosarakat, ládákat, batyukat vettek le a fejükről, és letették a fűbe, az aljnövényzetbe. A hordárok – főleg a hutuk, csak pár fiatal tuszi – megint beszélgetni kezdtek. Hamar felbomlott a menet: néhány férfi jobbra és balra leült az ösvény mellé, mások eltűntek a bozótban, Sanvekke, a nyomkereső elővette a pipáját és a dohányzacskóját.

Dian leült az egyik könyvesládájára, és szipogva ellenőrizte az oxigéncsőveket az orrában – nem a levegő lett ritkásabb, hanem kifogyott az oxigénpalackja!

Áthúzta a fején a csövet, és intett a hordárnak, aki a cse-repalackot vitte. Míg az a hátizsákjával bajlódott, hogy kicserélje a palackot, előásta a cigarettát a dzsekije zsebéből. Sanvekke tüzet adott, és elkezdte megtönni a pipáját. Dian, amikor meglátta odalenn a parkolóban a dzsipjéből kiszálló szép fekete férfit, érezte, hogy hazaérkezett.

Füstölve, köhögve pillantott fel a Visoke csúcsára. Valahol odafenn a kedves gorillái a nappali fészükben heverésznek, a kicsinyeikkel játszanak, a csalánmezőkön legelesznek vagy rügyeket szednek a vernóniabokrokról.

Vajon hiányoztam nekik...? – töprengett magában csendben. – *Hát persze hogy hiányoztam!*

Megfordult, és elnézett délnyugat felé, ahol a négyezeröttszáz méter magas Karisimbi csúcsa tört a magasba a felhők közül. Fenséges, súlyos tömbje mintha az eget tartotta volna, meredek keleti oldala felragyogott a reggeli nap fényében.

A két kihunyt vulkáni csúcs ruandai neve – Visoke és Karisimbi – után nevezte el Dian a kutatóállomását: *Karisoke*. Az ő kutatóállomása!

Ádáz elégtétel és eufória keveredett a szívében, és újra felnézett a Visokéra. Odafenn – a csúcs alatti lankás mélyedésben, szűk kétórányira, a hegyi folyócska partjainál – feküdt a Karisoke. Az ő Karisokéje. Ő építette fel az állomást – saját erejéből, vérével-verejtékével.

Mély levegőt vett, hátrahajtotta a fejét, és kifújta az ég felé a füstöt. A férfiak tréfálkoztak, vizet ittak, beszélgettek körülötte.

1967. szeptember 24-én történt az első kapavágás. Tizenhat éve. Sosem felejtí el azt a napot. „Ne menj fel oda, odafenn nincsenek gorillák!” – figyelmeztették. Dian mégis felment. És találkozott gorillákkal?

A választ időközben világszerte mindenki tudja.

Egy utolsót szívott a cigarettájából, és a füsttel együtt rekedtes nevetés hagyta el a száját, mire a hordárok egy pillanatra megint elhallgattak körülötte, és csodálkozva néztek rá. A sárba dobta a csikket, ami sziszegve kialudt. Az egész világ megismerte közben a nevét, Dian Fossey, a gorillakutató, ráadásul még a fontos gorillabarátainak a nevét is ismerték.

Felállt, köhögött párat, a csikkre köpött, és az orrában megigazította az oxigéncsővét. Újra érezte a hidegen áramló gázt, és mélyen beszívta. Kínozta a köhögési inger, szédült, a térde szinte kocsonyás volt, a feje üres. Noha megint köhögnie kellett, mosolyogva a férfiak felé biccentett; vigyorogva lélegzett, míg ki nem tisztult a feje, és már nem imbolygott a talaj a lába alatt. Sanvekke jelt adott az indulásra, és a hordárokat hívta, akik még az erdőben voltak.

Míg a férfiak gyülekeztek, Dian pillantása már a Visokén pihent. A három évvel ezelőtti augusztusi napra gondolt, amikor másra kellett hagynia a kutatóállomást, hogy leereszkedjen a parkolóba. Akkor még élt Cindy, a kutyája. Itt, ezen a tisztáson harapta át egy patkány a nyakát. És ő, Dian csendben, a szívében sírt – végig az úton a kunyhójától, míg be nem csapódott mögötte a terepjáró ajtaja.

Meg akartak szabadulni tőle, nyilván. A diákjai, a ruandai kormány, a parkőrök, az amerikai követség, mindenki. Még a vadászok is. Egyszer és mindenkorra meg akartak tőle szabadulni!

Nos, sikerült is. Majdnem három évre. Ez elég volt – legalábbis neki –, és most itt van megint. Sanvekke nevét kiáltotta, és türelmetlenül a tisztás túloldalára mutatott, ahol az ösvény hegynek felfelé eltűnt az esőerdőben.

A körülbelül harminc hordár feltette a fejére a fűből font párnákat, azokra helyezték a ládákat, csomagokat és kosarakat, majd a fűbe hajított, tönköknek támasztott *fimbóik* után nyúltak. Mentek tovább.

Az a pár tuszi – ahogy az európaiak hívták őket – műanyag szandált viselt, vagy lyukas tornacipőt; a kis, inas bahutuk mezítláb trappoltak az ösvényen. Félig pigmeus törzsbe tartoztak, Ruanda legalacsonyabb kasztjába.

Diant nemsokára csak az esőerdő derengő félhomálya és a férfiak vették körül. Az ösvény mintha végtelen barlangban kanyargott volna a mohás, messzire nyúló kókuszfaágak alatt, a fény alig tudott áttörni a lombokon. Mintha egyszer csak beesteledett volna.

Noha fáj a térde meg a bokája, és megint zihált, élvezte a felfelé kapaszkodást a nedves, homályos vadonban. Otthonosabban érezte magát itt, mint az előadótermekben, lépcsőházakban és irodákban, és szívesebben szenvedett felfelé menet a meredek hegyoldalra a varázslatos tájban, mint hogy egyetemek és kollégiumok éles neonfényben fürdő szobái közt bolyongjon. Élvezte hallgatni, ahogy a csizmája talpa alatt cup-pog és bugyog a sár, susog a lomb, rikoltoznak a felriasztott madarak, a távolban dörög az ég, mert villámlik, jégeső és zápor tombol a Virunga nyolc csúcsa közül az egyik felett – valószínűleg a szomszédos Ugandában lévő Mukabara-hegyen.

Nagyszerű – gondolta. Így kell lennie, így érzi magát teljesnek. – *Megcsináltam, tényleg megcsináltam, visszatértem!*

Csodálkozni fognak, de még mennyire, akik örökre meg akartak szabadulni tőlem!

Ekkor történt, méghezzá olyan váratlanul, hogy alig hitt az érzékeinek: előbb csak a pézsmá illatát érezte meg a sár, a moha és a fakéreg dohos-nedves, néha gyantás szagába keveredve, aztán istálló és szőr erős szagát, olyan intenzíven, ismerősen, hogy megtorpant, lesöpörte az arcáról az oxigéncsövet, és félig lehunyt szemmel, lassan beszívta a levegőt az orrán. Valahol a menet eleje előtt gallyak roppantak, ágak lengtek, lomb zörgött, majd hirtelen éles kiáltás töltötte be a levegőt.

Gorillák!

A férfiak megtorpantak, mintha gyökeret eresztett volna a lábuk a sűrű lombkoronák alatt. Ijedten meredtek az őserdő zöldesbarna sűrűjébe, és füleltek. Dian viszont lehunyta a szemét és mosolygott. *Újra itt vagyok, és ti is itt vagytok* – gondolta. Mintegy megerősítésként tompa, ritmikus dobolás hangzott fel – egyik állat barátja verte a mellét, valószínűleg egy ezüsthátú.

Dian kinyitotta a szemét, leszúrta a sárba a botját, előresietett az előtte masírozó hordárok mentén, majd a mozdatlanná merevedő Sanvekvét is leelőzte a menet elején. A nyomkeresőt is elhagyva, szinte futólépésben fordult rá a következő szerpentinre. Zihálva és köhögve sietett tovább és tovább, amíg meg nem látta a csillogó, fekete bőrhöz hasonló arcokat a sötétzöld lomb és a mohás bozót között. Egy egész sor kiugró, bozontos szemöldökök alól figyelő, világos szempárt vett észre. Tisztán, éberén nézték, próbálták eldönteni, hogy ellenség, vagy jóbarát.

Dian megállt, hagyta a botját ledőlni az aljnövényzetbe, dörmögő hangokat hallatott, és öklével a mellkasára csapott. Aztán lassan a nagy szemekkel és figyelmes tekintetekkel tarkázott lombfalhoz lépkedett.

– Hát itt vagytok – mormolt, dörmögött, brumogott –, itt vagytok végre!

A sűrű orbáncfűbokrok levelei és sárga virágai megre-megtek. A három nagy, fekete bundás alak oldalra hajtotta az ágakat, és kihámozta magát a sötétzöld erdőből. Hegyi gorillák. Feléje tartottak.

A legtestesebb és legnagyobb majdnem teljesen fel-egyenesedve járt, alig kapaszkodott a fába hatalmas koponyája felett. Dian megismerte az orrlyukát körülvevő ráncokról: az ötös csoport ezüsthátúja volt. A fiatalabb majomfiú és az idősebb majomasszony megelőzték társukat, és máris Dian előtt álltak.

Felismernek, ahogy egy régi barátot felismerünk – gondolta Dian, miközben könnyek csorogtak az arcán.

Ez a pillanat az utolsó kétséget is kitörölte a lelkéből: helyes döntés volt, hogy visszatért. Ha nem tette volna meg, egész életében bánta volna.

Az ezüsthátú arrébb tolt a másik kettőt, és széles, szőrös mellkasára vonta Diant. Dörmögött, fújtatott, brumogott, míg átölelte, és szőrös állát Dian halántékához dörzsölte.

Dian legszívesebben sikított volna a gyönyörűségtől.

I. rész

Vágyakozás Afrika után

A vég I.

Karisoke, Ruanda, 1985. december 25.

Dian gépelt és dohányzott, gépelt és motyogott, gépelt és köhögött. Az írógép kocsiján ülő holló oldalra döntött fejjel figyelte. Néha, ha két bekezdés között egy futó pillantást vetett rá, úgy tűnt, mintha gondolkodna, vagy próbálná megérteni a mondatokat, amelyeket a nő félhangosan diktál a gépnek. Időnként megrázta a tollait, és közben kattogó hangot hallatott. Kicsit resignáltnak tűnt, mintha feladta volna, hogy megértse Diant.

Ő mindezt csak mellékesen észlelte írás közben. Ahogy azt is alig vette észre, hogy a férfiak hangja odakinn egyre hangosabb és féktelenebb lett, hogy érezni a tűz szagát, pedig az esti szél már befújta a kunyhóba a füstöt a nyitott ablakon. Csak amikor odakinn hangosan felröhögtek, akkor szakította félbe a munkát és dőlt hátra. Csodálkozva állapította meg, hogy már beesteledett Karisokén.

Elnyomta a cigarettát a hamutartóban, a whiskyspohár után nyúlt, majd kinézett a sötét ablakon, és fülelt, míg iszogatott. Az emberei lassan ünnepi hangulatba kerültek.

Hallotta, hogy az egyik diák rázendít egy amerikai karácsonyi dalra, mire sorban kapcsolódik be az egyik afrikai a másik után – vagy legalábbis megpróbálják. Néhányan tudtak pár morzsát az angol szövegből, mások szuahéliül énekeltek, és voltak, akik már annyi banánsört ittak, hogy csak kötekedni tudtak. A kórus hamisan, kaotikusan csengett, és amikor még dobolni is kezdtek, gyorsan az egész hangos nevetésbe fulladt.

Dian egy második lámpát is felkapcsolt, és tovább akart gépelni, de most meg rádiózene szűrődött a nyitott hálószobaablakon át a tudatába. Nem épp karácsonyi dal, hanem Neil Young hangja: *I want to live, / I want to give / I've been a miner / For a heart of gold.** A kora hetvenes évek slágere.

Akkor még fiatal volt a jó öreg Neil, én meg még feleannyi idős sem voltam, mint amennyinek ma érzem magam – gondolta Dian.

Sóhajtvá húzta el a kezét a billentyűzetről, és a dolgozósarok másik oldalára pillantott, ahol a kandalló és a hálószoba ajtaja között, az alacsony könyvszekrény fölött egy gorilla fekete keretes, nagy portréja függött.

„Digit – a feledhetetlen és szeretetre méltó. Örökké szeretni fogunk” – állt az alsó szegélyre írva. Az ő kézírásával.

* Élni akarok, / Adni akarok, / Bányász lettem, / Hogy ráleljek az arany szívre. (Neil Young: *Heart of Gold*)

Újabb cigarettára gyújtott, és megint hátradőlt, míg a füstöt az írógépre fújta. A kocsin ülő örvös holló károgra veszekedett, de ülve maradt. Odakinn a madárházban bizalmasan rikácsolt egymással egy papagájpár.

Dian megint kinézett az ablakon. A párkányra befutott mindennapos esti vendége: Ronald, a világ legszelídebb gambiai hörcsögpatkánya, aki Karisoke kunyhói közt élt. Hátsó lábaira kuporodott, és száraz kenyeret tömött a pófájába, amit Dian szórt le neki még írás előtt.

– Jó estét, elnök úr! – köszöntötte. – Nehogy aztán nagy mohón a mancsába harapjon! – Az állat felemelte a pófáját, és szaglászott, amikor Dian kifújta a cigarettafüstöt az ablakon.

A távolban egy elefánt trombitált. Dian látta, hogy a tábornút lobogó visszfénye már az öreg koszófa lombján tükröződik, kétszáz lépésre a főzőhelytől. Gitárakkordok szálltak az éjben. Olyan melankolikusan csengtek, hogy csak Wayne McGuire lehetett az, aki odakinn a tűznél a húrokba csapott.

Young zenéje sem volt sokkal vidámabb, viszont egyértelműen szebb. Hogy jobban hallja, Dian felállt, és kiment a hálószobába, ahol egy tranzistoros rádió állt az ágya mellett. Az ajtófélfának dőlve fújta a füstöt, míg az ablakon kinézett a sötétbe burkolózó gorillatemetőre. Halkan énekelt ő is: *It's these expressions / I never give / That keep me / searching for a heart of gold.**

* Ezeket az érzéseket / Soha nem adom / Ez ad erőt nekem, / hogy az arany szívet keressem. (Neil Young: *Heart of Gold*)

Mint minden este, egyszer csak ellibbent a bagoly árnya a sírok felett, és mint majdnem minden este, felhangzott Dian házi majmának, Kimának az idegőrlő visongása. A táskarádióból meg Neil Young panaszkolta: *I crossed the ocean / for a heart of gold / And I'm getting old.** Dian visszament az íróasztalához, a billentyűzet fölé hajolt, és tovább írt.

Az írógéphengeren a holló lehajtotta a fejét, mintha megint őt hallgatná. A hegyi gorillák gesztusait és hangjait Dian már megtanulta megérteni az évek során, de vajon meg fogja-e valaha érteni, mi jár Gorbacsov, a holló tollas koponyájában? A fejtollának fehér foltja miatt nevezte el a Szovjetunió Kommunista Pártjának főtitkára után; pedig sokáig azt sem tudta, hogy a holló vajon fiú-e, vagy lány.

Cigarettával a szájában elmotyogta és begépelte a napi jelentésének zárómondatait. Visszalökte az írógép kocsiját, a henger balra suhant, a holló kitérte a szárnyát, felugrott, majd megint leszállt, míg Dian megírta az utolsó sort.

– Kész! – Egy kézmozdulattal leparancsolta fekete lakótársát az írógépről, és kitekerte a gépből a papírt. – Most már tőlem jöhet a karácsony! – Gorbacsov sértődötten káromogott, tett egy kört a karácsonyfa körül, és leereszkedett az iratrendezőkre, amelyek az alacsony könyveszekrény tetején álltak a hálószoba ajtaja mellett. Dian le akarta fűzni a jelentését és a másolatot, és a papírokkal hadonászott. – Hess! – A bosszús madár kitérte a szárnyát, hogy az ablakpárkányra reppenjen, mire olyan erővel lökte meg az első iratrendezőt, hogy az felborult, és az összes többit

* Átkeltem az óceánon, / hogy az arany szívet keressem / És megöregszem. (Neil Young: *Heart of Gold*)

is fellökte. Pár iratrendező a földre esett, magával rántotta a könyveket és a fotóalbumokat.

– Átkozott madár! – Dian lehajolt a mappákért, könyvekért, és a kiszóródott fotókért. – Idióta dög! – Átkozódva szedegette össze a jelentések dossziéit a káoszból, kinyitotta a térdén, és lefűzte a lapokat. Aztán elkezdte összesöpörni egy kupacba a fapadlón heverő papírokat és fotókat.

Hallotta, hogy odakinn egyre vadabban, hangosabban dobolnak, a gitárakkordok is ritmikusabbak lettek, és egy dúr tónusban szóltak. McGuire fokozatosan lendületbe jött, úgy tűnik. Egy csörgő és egy *umuduri** is bekapcsolódott a sajátos karácsonyi koncertbe, és mindezek fölött egy csengően tiszta női hang lebegett.

– Lassan ki kéne mennem a tábortűzhöz – mondta maga elé Dian, és a kisasztalon sorakozó ajándékokra pillantott, amelyeket előző este csomagolt be. – A gyerekek végre szeretnék megünnepelni a karácsonyt. – Az ablakpárkányon a hörcsögpatkány a hollóra fújt, mert az eleszette a kenyerét. A fekete madár visszasziszegett, és pár csőrccsapással elkergette.

Dian visszatette az iratmappákat és a fotóalbumokat a komódra, aztán elővett egy üres szivarosládikót a könyvespolcra, és a térdére tette, hogy visszarendezze az albumból kicsúsztott fotókat. Csupa régi holmi, amit kiválogatott, hogy elégesse. De már a harmadik képen megakadt a szeme.

* Egyszerű, ütéssel megszólaltatott húros hangszer. Egy körülbelül 130 cm-es hajlított botból, egy aszimmetrikusan kettéosztott, hosszú húrból és egy hangszertestként szolgáló tökből áll. (A *ford.*)

– A nagy fehér vadász – mondta mosolyogva, míg a sarkára ült, és a trópusi sisakos, szafariruhás, vonzó férfit nézte. – A jóképű John Alexander. Még egy csók erejéig sem sikerült elcsábítania! Mi lett belőled, te fajankó? – Legalább arra sikerült huszonkét évvel ezelőtt rábeszélnie, hogy kísérje fel a vulkáni csúcsra, ahol megpillantotta élete első hegyi gorilláját!

– Rég volt – sóhajtott, és visszatette a fotót a dobozba, de már a következő is egy egész sor emléket idézett fel benne: Louis Leakey, akinek a gorillákkal töltött életet köszönhette, és mindent, azt, aki lett belőle.

Dian a lámpafény felé tartotta a portrét: barázdált arc, tüzes tekintet és határozott, előremeredő áll. Ő fotózta le közös nyaralásuk során három vagy négy évvel Louis halála előtt. Akkoriban az idős főemlőskutató kitartóan udvarolt neki.

– Bolondos fickó – jegyezte meg, és fájdalmas mosollyal betette a képet a ládikóba.

Egyszer csak újra eszébe jutott, amikor nemrégiben a kétségbeesett düh és magány rohamában száműzte az albumából az életében meghatározó, szívét megérintő férfiak fotóit. Egyik sem maradt vele.

Ez a szögletes vonású, magas fickó sem, akinek a fényképét most kézbe vette: Forrester, a makacs rodéziai gazda, akit alig bírt lebeszélteni róla, hogy feleségül vegye. Mintha egy másik életben lett volna! Persze! El innen a képpel, és repüljön utána a francia orvos is! Egy igazi sármőr, akinek a hűség nem volt az erőssége. Szerencsére csupán néhány éjszakai pásztorórára korlátozódott a viszonyuk.

A fenébe is, miért nem égette el ezeket a fotókat, miért tette vissza az albumba? *Hármat találhatsz* – mondta magá-

nak ironikusan, mert pontosan tudta, hogy két éve, azon a bizonyos éjszakán, amikor maga alá gyűrte a magány és a kétségbeesés, határozottan túl mélyen nézett a whiskypohár aljára.

A következő arcképet nem tudta olyan villámgyorsan lehajítani a szivarosdobozkába. Épp ellenkezőleg: fel kellett térdelnie, hogy a lehető legközelebb tartsa a lámpához, mintha térképet tanulmányozna, vagy az egyik amerikai támogatója levelét.

A képen egy tiszta tekintetű, elgondolkodó arckifejezésű férfi mosolygott szelíden, a Királyi Tengerészet tiszti sapkáját mélyen a szemébe húzva: Robert Campbell őrnagy. Dian szíve hirtelen mintha meleg ólomgolyóvá vált volna.

– Hogy voltál rá képes – suttogta –, hogy tudtál elhagyni...? – Könnyek tolultak fel a torkán, de nem jutottak a szeméig. Megcsókolta a képet, visszaereszkedett a sarkára, és óvatosan a többi közé tette. Bobért kár volt, tényleg kár. Három évig voltak együtt, élete legboldogabb három éve volt.

– Elmúlt! – mondta rekedten. – Köszönöm, univerzum, a vele töltött időt, és felejtsd el végre!

Épp fel akarta szedni az utolsó képeket a hánccszőnyegről, amikor léptekre figyelt fel a kunyhó ajtaja felől. Kopogtak.

– Mi az?

Az ajtó kinyílt, és Wayne McGuire nézett be.

– Valami van a lépcsőn – mutatott maga mögé.

– Oké. Valószínűleg egy karácsonyi ajándék.

A férfi hunyorogva a karácsonyfájára pillantott.

– Szépen kidíszította, doktor Fossey.

A nő bólintott.

– Még valami?

– Már a falubeli asszonyok is megérkeztek. – A diákja és egyben doktorandusza szégyenlősen pillantott rá. A vastag szemüveg mögött természetellenesen nagynak látszott a szeme. – Még Mrs. Carr is felcáplatt a karácsony tiszteletére.

Dian végigmérte McGuire-t a koszos csizmája orrától a fésületlen tincsei közti választékáig; méghozzá meglehetősen hűvösen. A férfi tanácstalanul állt a küszöbön, jobbában a régi gitárjával, mint egy koldus, egy görbe kérdőjel. Diannek általában az idegeire ment.

Pontosabban csak akkor nem ment az idegeire, amikor úton volt az esőerdőben, hogy a doktorijához gyűjtsön adatokat, számolja a gorillákat és széttörje a vadorzók csapdáit. Tudta, hogy a fiú mennyire utálja. McGuire egy mimóza volt, Dian pedig szigorú és türelmetlen tanár.

A nő felvonta a szemöldökét.

– Igen, és? – McGuire csizmája mellett Kima is besurrant a kunyhóba. Felugrott az étkezőasztalra, és felkapta a banánt, amit Dian készített ki neki.

McGuire megköszönte a torkát.

– Az emberek türelmetlenkednek, doktor Fossey – állt egyik lábáról a másikra. – Azonkívül éhesek. Sanvekke kérdezteti, hogy végre elkezdhetjük-e az ünneplést.

– A karácsonyi ünnepség akkor kezdődik, amikor én azt mondom. – Dian elfordult, és megint a szivarosdobozka és a fényképek fölé hajolt. – Lesznek szívesek várni,

amíg kimegyek a tűzhöz. – McGuire szótlánul behúzta az ajtót. Az ablakpárkányon felkárógott a holló.

Dian kedvetlenül vette fel a fotókat. Valamiért állandóan elromlott a kedve, ha több mint két szót kellett beszélnie McGuire-rel. És valamiért rendszeresen teljesen haszontalan diákok tévedtek hozzá Amerikából vagy Angliából, ide a ruandai vulkáni hegységekbe. Vagy majdnem teljesen: álmodozók, könyvmolyok, gátlásos hippik.

Nos, jó, McGuire-nek legalább meg tudta tanítani, hogyan különböztessen meg egy gorillanyomot egy csizma nyomától. És a vadászok csapdáinak elpusztítását is megtanulta időközben.

Kiterítette a kezében lévő utolsó három fotót. Alan Root, a kiváló állatfilmes és szeretetre méltó férfi képét egy elismerő biccentéssel betette a szivarosdobozba. Talán mégsem égeti el... Hiszen annyi mindent köszönhet neki! Alapjában véve Bobot is általa ismerte meg.

A mostohaapja képét ledobta a dobozka mellé. El innen, rá sem akar nézni! Legjobb lenne még ma este elégetni!

És végül egy fiatalember fotója következett az amerikai tengerészlet tisztjeinek fehér ingében. *George Fossey* – állt nyomtatott betűkkel a kép alsó szélén. Az első férfi, aki elhagyta. Az apja.

Egy pillanatra lehajtotta a fejét, behunyta a szemét, és a homlokához szorította a képet. Hallotta, hogy a majom leugrik az ebédlőasztalról, érezte, hogy felmászik rá, és a vállán ülve a fejéhez dörgölődzik.

Betette az apja képét a többi mellé a szivarosdobozba, visszarakta a dobozt a szekrénykére, és míg felállt,

a mostohaapja fotóját a farzsebébe csúsztatta. Egy pillanatra csak állt, eltorzult az arca, mert fájt a térde. Hónapok, sőt évek óta fájdalmakkal élt. Többnyire nem látszott rajta, de néha olyan hevesen és váratlanul beleszúrt, hogy megtorpant és felnyögött.

A pillantása a kis könyvesszekrény fölötti képre esett, a gorilla barátja csoda szép portréjára, amit Bob Campbell nem sokkal a végső búcsúja előtt készített. Gyakran, ha tudatosan figyelte, mint most, újra és újra elborította az érzés, hogy Bob mennyire eltalálta Digit igazi arcát! Egy tökéletesen elégedett arc – nagy, fekete, békés és egy kicsit melankolikus.

Drága Digit! Minden megérte, mert találkoztam veled. Egyszerűen minden – gondolta.

Ezután egy hajtásra kiürítette az íróasztalon álló whiskypoharát, és újra rágyújtott. Majd egy előkészített kosárba pakolta az emberei karácsonyi ajándékát, és kezével a villanykapcsolón a hollóra nézett, aki még mindig a kenyérmorzsákat csipegette az ablakpárkányról. Dian pillantására Gorbacsov berepült a hálósobába, ahol a kályhacső és az olvasópult között, a tűzifa fölött lógott az ülőrúdja.

Dian a szájába dugta a cigarettát, a csípőjére támasztotta az ajándékokkal megpakolt kosarat, lekapcsolta a lámpát, és kilépett az éjszakába. Kima végig a vállán kuporgott. A kis cerkóf gyakran talált okot rá, hogy visítson és nyafogjon – de a cigarettafüst a legkevésbé sem zavarta.

Dian alig csukta be az ajtót, egy darab fának ütközött a lába. Megtorpant, lenézett a kis lépcsőre, de a sötétben csak a titokban lerakott ajándék körvonalait látta, ami már

McGuire-nek is feltűnt. Karácsonyi ajándék, még sincs becsomagolva? Szokatlan.

Dian letette a kosarat, és leguggolt, hogy megvizsgálja a dolgot. Egy fakígyó! Felemelte, kitapogatta a formáját, a tűz fényébe tartotta, és végre rájött: egy *szumu*,* egy mágikus fétis!

A babonás helyiek hittek a varázslatban, és valakinek *szumut* tenni az ajtaja elé a fekete mágia igen vad formájának számított. *Ostobaság!* – átkozódott Dian. Valaki elátkozta. Micsoda gyengeelméjűség! Valaki a halálát kívánja. – *Mámorító újdonság.*

Köpött egyet, ledobta a fakígyót, és felvette a kosarat. Természetesen voltak Ruandában ellenségei; itt, a vulkánok közt is. De milyen gyerekes egy amerikai nőt varázslattal ijesztgetni, egy nőt, akiről köztudott, hogy rettenthetetlen és jól lő!

– *Nevetséges!* – sziszegte, míg a kavicsos úton trappolt, ami a mauzóleumától – ahogy ő maga hívta a kunyhót – a tűzrakó helyig vezetett. – *Gyertek csak, ha mertek!*

A koszófák és a középső ház mellett a lángok fénye és a vidám énekhangok felé tartott. Még pár halk káromkodás, és a *szumu* okozta nyomott hangulata feloldódott.

– Boldog karácsonyt! – köszönt már félúton a tűz felé. A zene elhalkult, és rekedtes hangok feleltek az üdvözlésre. Jó három tucat ember állt vagy ült körben a tűz körül, majdnem mindenki őslakos: nyomolvasók, vadőrök, hordárok, asszisztensek, szakácsok. Páran a feleségüket is

* A szuahéli nyelvben mérget jelent; Közép-Afrikában általában a fekete mágiát nevezik így. (A *ford.*)

hozták. – Ajándékozás! – kiáltotta, és odament a három fehér bőrhöz, és üdvözlésképp megpuszilta őket. – De jó, hogy feljöttetek ide a hegyre, Rose!

Rosamond Carr, a legjobb barátja átölelte.

– Áldott karácsonyt, Nyirmachabelli, hogy vagy? – Az apró, törekeny, ősz hajú nő halkán kérdezte, az ironia és aggodás sajátos keverékével hangjában.

– Megvagyok.

Rose kicsit gyanakvóan mérte végig, és elcsodálkozott, amikor belepillantott a teli ajándékosárba.

– Te jó ég, Dian! Mennyit fáradoztál megint!

Az ősz belga nő a ruandai Virunga-vulkánok lábánál laktott. Egyike volt a négy embernek, akiknek a segítségével Dian és a hegyi gorillák egymásra találtak. A másik három fehér bőrű ember a tűz körül három, húszas éveiben járó diák volt. Félénken köszöntötték Diant. McGuire megadóan hangolta a gitárját, és kerülte a pillantását.

Dian a tűzhöz lépett, beledobta a mostohaapja fényképét, és letette a kosarát a hatalmas, fatörzsekből összeácsolt asztalra, amelyen már halomban állt a hús, a gyümölcs és a krumpli.

– Én vagyok a Jézuska! – kiáltotta. – És most ajándékozunk!

Egyesével kivette az ajándékokat a kosárból, és hangosan kihirdette, melyik kié. Nagy éljenzés közepette járultak hozzá az emberei, és átvették a szeretettel becsomagolt karácsonyi ajándékaikat, legutoljára a diákok.

Diant elöntötte a boldogság, míg a fekete és fehér arcok ragyogó pillantását leste. Sanvekvének, hű nyomolvasójának egy új pipát hozott Cambridge-ből; hosszú hajú

asszisztense, Vatiri, már az új svájci bicskája pengéivel játszott; mások öngyújtóknak, képregényeknek, hajkeféknek, dohánynak vagy játék autóknak örvendeztek.

Még McGuire széles, kislíus képén is átsuhant egy mosoly, míg kibontotta az ajándékot: egy díszes üvegcsé kölnit; Dian szerint ugyanis bűdös volt.

Alapjában véve kedvelte ezeket a férfiakat és nőket. Legalábbis a többségüket. Nos, igen, néhányuktól meg bírt volna válni. De nem vehetné észre akár McGuire-ben is, ami szeretetre méltó, ha kicsit megerőltetné magát?

Lehetséges, gondolta.

Egymás után mondtak köszönetet az emberek Diannek, mielőtt a férfiak újra a hangszereik után nyúltak volna. A dob döngött, McGuire a húrokba csapott, Vatiri belefújt az elefántcsont trombitába. Hatalmas tus hangzott fel az éjszakában, mire Sanvekve egy óriási ajándékkal lépett oda hozzá. Dian a százhangú sugdolózás és a kíváncsi pillantások közepette lehámozta a színes papírt a dobozról, és egy hosszú, vízhatlan, pehellyel bélelt, sötét viaszos vászon kabátot húzott elő belőle.

– Szent szalmazsák! – kiáltott fel, és letessékelte Kimát a válláról. – Ebben aztán éjszakákon át kuporoghatok a nedves aljnövényzetben, hogy megfigyeljem gorilla barátaimat. – A taps közepette belebújt a kabátba. – Mintha rám öntötték volna! Köszönöm, köszönöm mindannyiótoknak! De még mielőtt éhen halnátok, süssük végre meg a húst a tűzön.

Rose, a diáklány és a két bahutu, akik a főzésben segítettek, előkészítették a húsokat a grillezéshez. Sanvekve banánsört töltött mindenkinek, a zenészek megint

a hangszereikért nyúltak, hogy eljåtsszanak egy karácsonyi dalt. Sokan együtt énekeltek velük, páran tapsolták a ritmust, néhány nõ és férfi táncra perdült.

Dian kivette a kosárból az utolsó megmaradt ajándékot, majd egy fáklyát tartott a tûzbe, várva, hogy meggyulladjon. A feje fölé emelte a lángot, és visszaindult a mauzóleumába. – Hamarosan jövök! – Senki nem kérdezte, hova megy, mindenki tudta.

Az ajtaja elõtt egy lélegzetvételnyi idõre megmerevedett, és a lépcsõre meredt, ahol inkább sejtette, mint látta a fakígyót. Halkan átkozódott, mire a madárházban csipogni kezdtek a papagájok, majd lekanyarodott a kunyhó mögött húzódó ösvényre, ami a gorillatemetõhöz vezetett. Egy darabig álldogált a sok sírdomb között, mielőtt leguggolt, és a fáklya hegyesebbik végét a puha földbe döfte.

– Tudom, hogy neked nem számít a karácsony – mondta hangosan –, mégis hoztam ajándékot.

A sír felsõ, keskeny részébõl karó meredt ki, rajta fehér fatábla; Dian október elején újította fel. A fáklya fényében jól olvasható volt az elhunyt neve, születési és halálozási éve:

DIGIT

1965–1977

Kicsomagolta az ajándékot, amit hozott: egy gorillabébi bekeretezett, celofánba csomagolt képét.

– Az egykori csapatod egyik nõsténye hozta világra két hete. – A celofánon keresztül kicsattintotta a keret kitámasztóját, és a sárra helyezte a képet. – Hím, Szilveszternek neveztem el. – Felállt, mert már fájt a térde. Gondolataiba

merülve nézte Digit fejfáját, majd a gorillakölyök képét. – Remélem, neked is annyira tetszik az ajándék, mint nekem.

Míg az éjszakai szél a tűz felől a gorillatemető felé fújta a zene és az ének foszlányait, Dianben feltört sok-sok emlék: Digit, a játékos, fekete kis szőrgombóc, Digit mint erős, fekete hátú a csoportjában, Digit, amikor bátran kinyújtotta fekete, erős, bőrszerű kezét az ő fehér, keskeny ujjai felé, és megérintette. És végül Digit mint vérző, megnyomorított torzó.

– Digit – rebegette Dian, míg könnyek csorogtak az arcán –, drága barátom. Hosszú utat tettem meg hozzád, de megérte.